

Genealogia de Joan Bassa i Carbó, víctima de les tropes napoleòniques a Gualta l'any 1809

Josep Surroca i Bassa

Context històric

L'11 de maig de 1809, durant la guerra del Francès, ara ha fet dos-cents anys, Joan Bassa i Carbó i vuit civils més varen morir assassinats per tropes franceses invasores. Potser val la pena de recordar els antecedents històrics que varen acabar portant a aquesta matança de gent d'un poble tan petit.

Anys abans d'aquest fet tràgic, el regne de França era una societat fonamentada en el privilegi i la propietat de la terra, en poder de l'aristocràcia i el clergat, sota la monarquia absoluta de Lluís XVI. El país es trobava enfonsat en una crisi financera, el poble abocat a la fam i el règim vigent era incapaç d'aportar cap solució. La situació es va fer insostenible i va originar un seguit de revoltes de la població, conegudes amb el nom de Revolució Francesa, que varen eliminar aquell Antic Règim. L'any 1789 es va constituir a París una assemblea que va eliminar el sistema de govern anterior i va proclamar els drets dels ciutadans. Simultàniament, varen esclatar revoltes populars, els problemes econòmics es varen atribuir a la monarquia i a l'aristocràcia. Es va acabar instaurant la república, el rei va ser jutjat, condemnat i executat, i es va consolidar el poder de la burgesia.

Les potències europees, per por al contagi social, es varen girar contra França i un jove militar, Napoleó Bonaparte, responsable de comandar les campanyes contra aquestes, les va derrotar i va adquirir prestigi i poder. Amb el suport d'una part de la burgesia que pretenia consolidar les seves conquestes davant de l'Antic Règim i de l'esquerra, Napoleó, victoriós, va fer un cop d'estat, va concentrar tot el poder i, finalment, es va fer nomenar emperador l'any 1804. Els conflictes que havien esclatat amb motiu de la revolució varen continuar i varen tenir per escenari tot Europa, fins que es va produir la derrota definitiva de Bonaparte l'any 1815.

Les tropes franceses varen entrar a Espanya a començaments de 1808, amb l'excusa de la invasió de Portugal, i varen ocupar les principals ciutats, fet que va provocar una llarga guerra per la independència a Espanya (1808-1814), que a Catalunya és coneguda com la guerra del Francès. La guerra de la independència espanyola es va caracteritzar per la lluita de la població en grups que atacaven per sorpresa, les anomenades guerrilles. A Catalunya, i de forma particular a l'Empordà, varen tenir una importància cabdal els sometents. Aquests sometents (*som atents*) havien estat en els seus inicis un cos armat d'autoprotecció civil, separat de l'exèrcit, per la defensa pròpia i de la terra, amb un caràcter alhora policial (en l'àmbit local) i militar (en el general).

La matança de Gualta

Com explica Francesc X. Morales García (*Llibre de la Festa Major*, 2009), entre el 24 de maig i el 4 de juny de 1808 varen tenir lloc aixecaments antifrancesos a la majoria de províncies espanyoles i es varen constituir juntes locals de govern. La de Girona es va crear el mes de juny i va ser sotmesa a un setge ferotge durant vuit mesos de 1809. El Baix Ter escapà als primers atacs que de Barcelona varen sortir cap a Girona per controlar la revolta i a Torroella només es va notar la guerra quan varen començar a arribar ferits a l'hospital. Després, però, la guerra va arribar, amb totes les conseqüències. Les tropes napoleòniques maniobraven constantment per l'Empordà i també ho feien els grups guerrillers, l'agricultura estava paralitzada i la misèria ofegava els pobles.

El 21 d'abril de 1809 dos-cents quaranta soldats de cavalleria van atacar Gualta, on van ser rebutjats pels sometents, procedents principalment de Palamós i capitanejats pel capità Pere Barris. El 6 de maig aquells mateixos sometents varen atacar els francesos que hi havia a Torroella, que es varen retirar i varen deixar quaranta morts i més de seixanta ferits. Els sometents només varen patir un mort, un ferit i tres presoners.

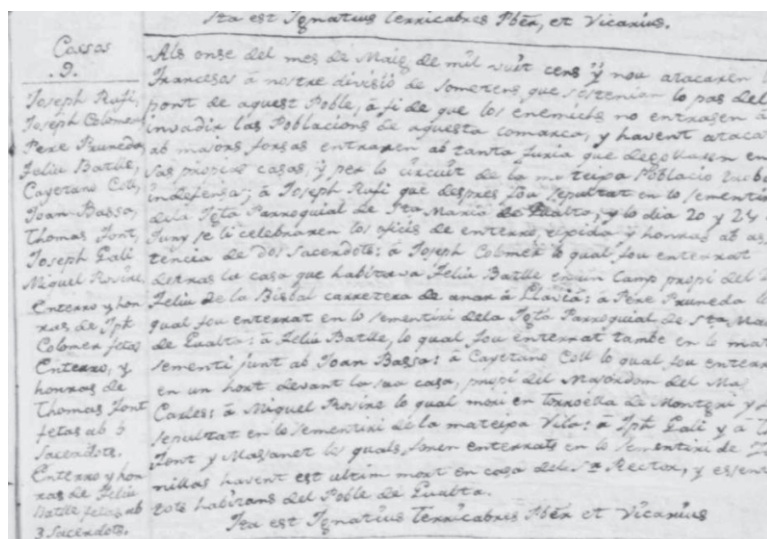
Però l'11 de maig, els francesos varen sorprendre un centenar de sometents a Gualta, que si bé es varen fer forts al pont, finalment es veieren obligats a

retirar-se. Aleshores va tenir lloc la matança de nou civils de Gualta totalment indefensos: Josep Rufí, Josep Colomer, Pere Pruneda, Feliu Batlle, Caietà Coll, Joan Bassa, Tomàs Font, Josep Galí i Miquel Rovire. El rector de la parròquia ho va descriure així:

"Als onze del mes de Maig de mil vuit cens y nou atacaren los Francesos à nostra divisió de sometens que sostenia lo pas del pont de aquest Poble a fi de que los enemichs no entrasen à invadir las Poblacions de aquesta comarca, y havent atacat ab majors foras entraren ab tanta furia que degollaren en sas propias casas y per lo circuit de la mateixa Poblacio trobantse indefensos; à Joseph Rufí que despres fou sepultat en lo sementiri de la Parroquial de Sta. Maria de Gualta, y lo dia 20 y 24 de Juny se li celebraren los oficis de enterro ex vida y honras ab assistència de dos sacerdots; a Joseph Colomer lo qual fou enterrat detras la casa que habitava, Feliu Batlle en un camp propi del Dr Feliu de la Bisbal carretera de anar a Llavíà; a Pere Pruneda lo qual fou enterrat en lo sementiri de la Parroquial de Sta. Maria de Gualta; à Feliu Batlle, lo qual fou enterrat també en lo mateix sementiri junt ab Joan Bassa; à Cayetano Coll lo qual fou enterrat en un hort devant de casa seva, posesió del Majordom del Mas Carles; à Miquel Rovire lo qual morí en Torroella de Montgrí y fou sepultat en lo sementiri a la mateixa Vila; à Jph. Galí y a Thomas Font y Masanet los quals foren enterrats en lo sementiri de Fontanillas havent este ultim mort en casa del Sr. Rector, y essent este habitant del Poble de Gualta.

"Fta est Ignatius Terricabris Pvtr et Vicarius".

Còpia
del
docu-
ment
original
redac-
tat pel
rector
de
Gualta
l'any
1809

L'atac devia ser salvatge, com ho mostren els termes usats ("ab tanta furia que degollaren"...), la situació d'indefensió, els llocs on varen ser atrapats (a casa seva o pels carrers), on varen morir (a casa del rector), on acabaren alguns dels cossos (darrere de la casa, en un hort, a Torroella, a Fontanilles).

Qui era cadascun d'aquests represaliats, d'on eren, quina família tenien?

Davant la dificultat de fonts (molts registres han "desaparegut" al llarg dels anys), hem hagut de fer, de moment, la recerca centrada només en un dels personatges: qui era aquest Joan Bassa de Gualta assassinat (degollat!) per les tropes napoleòniques?

Qui era Joan Bassa de Gualta

Actualment el cognom Bassa és comú per tot Catalunya, hi és present des de temps molt reculats. Alguns genealogistes afirmen que el primer Bassa fou un romà de Bastia que durant el segle I s'instal·là a Tarragona i d'allà el llinatge s'expandiria per tot Catalunya. Alguns personatges històrics famosos d'aquest llinatge serien el pintor i miniaturista de la Corona d'Aragó Ferrer Bassa i el seu fill Arnau Bassa (segles XIII i XIV) o l'heroi de la resistència mallorquina Guillem Bassa, condemnat per l'infant Alfons a la foguera i que ha estat venerat en aquella illa com a sant Bassa. Al mateix Baix Empordà hi ha diverses branques que tenen aquest cognom, algunes amb relacions conegudes i d'altres no. Entre els primers, podem citar la relació llunyana i tronc comú dels Bassa de Torroella amb els Bassa de Corçà. En canvi, no es coneix de moment relació d'aquestes dues amb la branca de Llofriu, originària de Calonge. El personatge més conegut d'aquesta última és la poetessa Maria Gràcia Bassa (1883-1961), filla de Joan Bassa i d'Irene Rocas, i el seu germà Florenci Bassa (1887-1961), que varen establir-se a l'Argentina, on varen desenvolupar una gran tasca cultural. A Llofriu hi ha un museu dedicat a aquesta branca de la família Bassa.

Pel que fa a les altres dues branques esmentades (de Torroella i de Corçà), les recerques les hem fetes accedint a diferents arxius i hem procurat contrastar dades i dates amb altres fonts i amb la col·laboració de Jaume Bassa Pasqual.

D'aquestes altres fonts, les més precises són les escriptures de compra de terrenys, de cases o de censos, capítols matrimonials, etc., que es guarden a l'arxiu familiar de Maria Coll Cristòfol, viuda de Josep Bassa. (L'avantatge d'aquestes escriptures és que hi sol constar la data de l'operació, el nom i cognom del que l'efectua, el seu ofici, el seu poble, el nom del seu pare, etc.)

Les recerques sobre Joan Bassa, assassinat el 1809, el situen dins de la branca familiar actual de Torroella i Corçà, i ens porten lluny en el temps i als encontorns dels municipis de Parlavà, la Sala, Foixà, Corçà... Tanmateix, el primer document que trobem ens duu a Madremanya:

“El bisbe i els administradors del Vestuari, atesa la mort de Pere de Font, enviat a regir els béns del Vestuari a Mallorca, fan procura a favor d’Arnau de Font i Ramon de Bassa de Madremanya, per regir els mateixos béns, 12 abril 1328”.

Però després, aquest Ramon Bassa es trasllada a Parlavà:

“Joan Ferrándiz de Falces, procurador general del bisbe, al batlle de Parlavà. A requesta d’Abraham Ravaya, jueu de Girona, ha estat presentada al bisbe requisitòria per un deute de 350 sous del jutge ordinari de Girona contra el batlle per no voler forçar Ramon Bassa de Madremanya, que s’ha traslladat a viure a Parlavà; l’obligui, 6 març 1364”.

A partir d’aquest moment, a la zona de Parlavà, la Pera, etc., apareixen diverses referències documentals de vendes, censals, misses, fundacions, etc., de diferents anys, a nom de Jaume, Miquel, Pere, Josep, Carles Bassa, etc. En copiem una a tall d’exemple:

“Jaume Bassa, pagès de Parlavà, firma rebut a Pere Galí, notari, de 24 sous en concepte de monitori, 19 juliol 1596”. (Referència arxivística 1576 - 1600 / Llibre D-250 / Full f 107v)

En l’època que estem tractant, les esposes prenen el cognom del marit i a les escriptures no hi figurava un segon cognom sinó l’ofici, per exemple “Jaume Bassa, pagès de Parlavà”. Això dificulta molt les recerques quan se citen noms iguals de pares, fills, nebots. També ho complica el fet que morien molts infants, i el mateix nom pot aparèixer diverses vegades per a diferents germans.

Si bé desconexem les dates exactes, pels volts de l’any 1640 neixen a la Sala, parròquia de la Pera, Miquel Bassa i els seus germans Rafel i Pere. Sabem amb exactitud que el 9 de gener de 1659 Miquel Bassa es casa amb Catherina Bruguera a Foixà.

D’aquest casament, l’any 1682 en neix Miquel Bassa. Aquest Miquel, autèntic patriarca, va viure noranta anys (cosa molt estranya en l’època), de 1682 a 1772, es va casar amb Margarita Vicens, de qui tingué els fills Jaume i Margarida, quedà vidu i es tornà a casar amb Rita Sorrells, amb qui tingué sis fills més: Esteve, Sixt, Joan, Miquel i dues Margarides més. Fixem-nos que entre els seus vuit fills hi apareixen tres noies de nom Margarida, i és

que, com hem dit anteriorment, després de la mort d'un fill no era estrany batejar amb el mateix nom un altre fill.

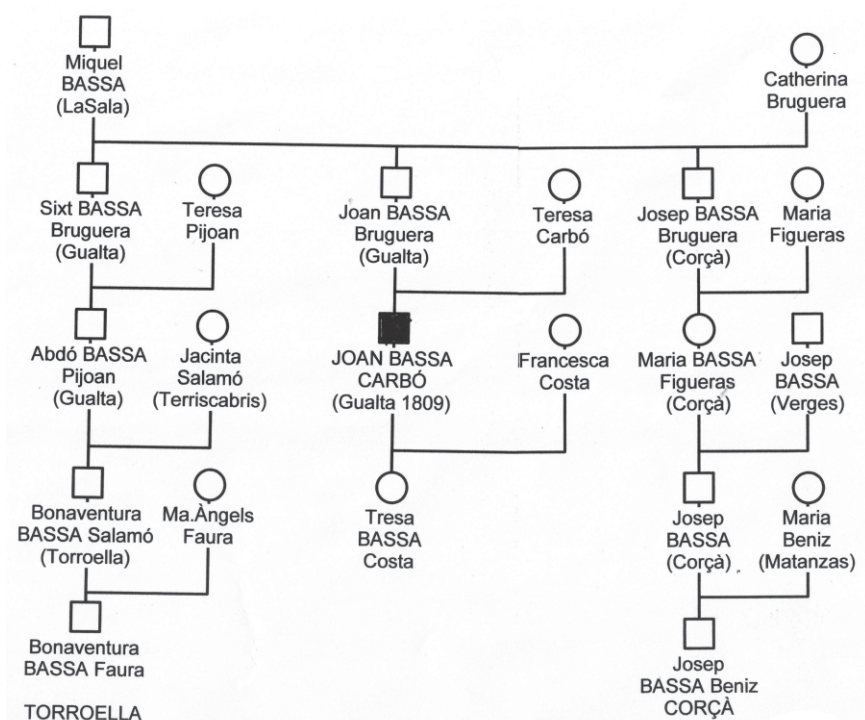
Durant la llarga vida de Miquel Bassa varen passar al país moltes coses, entre aquestes la desgraciada guerra de Successió, que va acabar tan tràgicament el 1714 (Miquel tenia trenta-dos anys). És difícil de comprendre com varen viure els nostres pobles i la seva gent aquestes batzegades històriques, però l'any que va morir Miquel, 1772, ens porta als temps en què ja s'anava congriant a França l'esperit revolucionari que acabaria portant Napoleó al poder, i aviat a l'Empordà les tropes napoleòniques.

A partir de la mort de Miquel, apareixen dues branques familiars que coneixem força bé: la branca de Corçà i la branca de Gualta-Torroella. Encara avui, si aneu a Corçà i demaneu pel mas Bassa, us portaran a una masia, reconvertida per a turisme rural, als afores, a mà esquerra de la carretera que duu a la Bisbal. Els amos del mas, que són descendents de Miquel Bassa i del seu nét Josep Bassa, també són propietaris de l'estació de servei que hi ha a l'encreuament de carreteres a Parlavà i a la Bisbal. Es diuen Ribes, perquè al llarg dels segles el cognom, per línia femenina, es va perdre, però encara és coneguda per a can Bassa¹.

Sixt Bassa, que a les escriptures figura com a mestre de cases², fill de Miquel, va néixer a Corçà fa poc més de tres-cents anys, passà uns anys a Fontanilles després de casar-se i, finalment, es va anar a establir a Gualta. Com solia passar en aquells temps tan durs, primer (1753) es va comprar una peça de terra a Fontanilles, després (1757) una casa a Gualta³. El seu fill Abdó, també mestre de cases, es va casar amb Jacinta Salamó, de Sant Feliu de Guíxols. Varen tenir dos fills, Joan i Bonaventura. Joan era el gran, anà a Barcelona per administrar una fundació pia establerta per la seva mare, i finalment s'hi va quedar. El petit, Bonaventura, nat el 1806, també mestre de cases, es va quedar amb la seva mare, va comprar una casa vella al carrer dit de les Sopes (o d'en Sopes, avui Dr. Valentí), la va refer i hi va venir a viure.

La línia de parentiu entre Joan Bassa Carbó, assassinat pels francesos l'any 1809, amb l'esmentat Sixt i Abdó Bassa era:

El 7 de gener de 1738 neix Joan Bassa, mestre de cases, germà de Sixt i oncle d'Abdó Bassa. Aquest Joan es casa l'any 1770 amb Maria Serrat, queda vidu i es torna a casar l'any 1777 amb Teresa Carbó. No hem trobat la data exacta de naixement de Joan Bassa i Carbó per la desaparició d'alguns llibres de registres de la parròquia de Gualta, però sabem que l'any 1800, quan tenia uns vint-i-dos anys, es va casar amb Francesca Costa, de qui l'any 1804 va tenir una filla, Teresa, que va morir a l'any i dos mesos. També era mestre de cases, com el seu oncle Sixt i el seu cosí Abdó.

Quan l'any 1809 el van assassinar, Joan Bassa i Carbó tenia uns trenta anys.

Actualment a Gualta, a l'entrada del poble, un monument rememora el seu sacrifici i el dels seus companys, víctimes indefenses de la guerra del Francès.

Notes:

¹ Quadre genealògic de la família Ribes-Bassa de Corçà.

² Segons la Gran Enciclopèdia Catalana, mestre de cases és "constructor capacitat per a contractar o realitzar la construcció d'edificis i altres obres" o també "professional que, sota la direcció d'un arquitecte o sense, dirigeix els paletes i els manobres".

³ Escripures, arxiu familiar.

Monument a
l'entrada de
Gualta; una
inscripció
gravada a la
pedra diu:
"A los
defensores
de Gualta
-1809-
(foto Jaume
Bassa)